

Basområdestypologier

Befolkningsprognos 2008–2017

Basområdestypologier

Förstudie: en klassificering av basområdena i Stockholms län i olika typologier

Befolkningsprognos 2008–2017

Arbetet med projektet "Befolkningsprognos för Stockholms län och delområden" utförs som ett samarbete mellan RTK/SLL, SCB, USK AB och Demografikonsulten, samt adjungerade forskare.

Förfrågningar: Karin Fägerlind, USK AB, 08-508 350 34
Ulla Moberg, RTK, 070-737 4485

Projektledare Ulla Moberg
Regionplane- och trafikkontoret, Stockholm läns landsting
Box 4414, 102 69 Stockholm
Besök Västgötagatan 2
Tfn 08-737 25 00, Fax 08-737 25 66
rtk@rtk.sll.se
www.rtk.sll.se

Grafisk form: Jan-Aage Haaland, Ateljén SCB

RTN 9609 0159
ISSN XXXX-XXXX

Inledning

USK AB har på uppdrag av RTK gjort en förstudie av en översyn av basområdena i Stockholms län karaktäristika. För ändamålet beslöts att typologier skulle tas fram med hjälp av klusteranalyser. Fram till år 2000 gjordes översyner och revideringar av basområdena vart femte år, i enlighet med intervallen vid de tidigare Folk- och bostadsräkningarna fram till år 1990. Efter sista FoB:en släpptes kopplingen till kommunernas NYKO och efter basområdesrevideringen år 2000 gjordes den bedömningen att en översyn vart tionde år skulle räcka, för att eventuella förändringar i basområdena skulle bli mer tydliga som en följd av längre intervall. Vid kommande revideringar år 2010 kan man därför studera förändringarna mellan 2000 och 2010 vilket borde ge tydligare utslag än om en översyn hade gjorts 2005. Beslutsunderlaget kan därmed komma att innehålla mer information inför eventuella delningar av basområden. Flyttningar av gränser görs inte sedan 1995, eftersom man då inte kan följa utvecklingen över tiden.

Det har inte sänkts önskemål och krav från användarna av basområden om tätare revideringar. Det är dock både tidskrävande och dyrt att ändra i statistik- och GIS-system och dessutom är basområdesindelningen lägsta nivå för indelningar som är aggregat för olika användnings- och analysområden på högre nivåer. Det är därför enkelt att finna argument mot ändringar på olika nivåer genom att kostnaderna ökar och jämförbarheten över tiden försämras.

Inom EU (enligt Eurostat) tillåts revideringar av vissa regionala indelningar högst vart tredje år, detta på grund av att medlemsstaterna vill ändra indelningarna betydligt oftare än så för att påverka tilldelningen av olika bidrag. Ändringar vart tredje år medför svårigheter för forskarna att studera regionernas utveckling över tiden eftersom man oftast arbetar mer långsiktigt än så.

Befolkningsprognoserna, som är ett Landstingsstyrelseuppdrag, görs på basområdesnivå och översynen är därför ett projekt inom samarbetet kring regionala och inomregionala befolkningsprognoser. Projektledare är Ulla Moberg, RTK.

Bakgrund

Länet består av 1298 basområden och ca 160 restområden och man vill typologisera dessa utifrån befolkningsstruktur och bebyggelse för att få en allmän överblick och som en första förberedelse inför kommande basområdesöversyn och -revidering år 2010. Senaste revideringen gjordes år 2000. Vid slutet av år 1999 uppgick länets befolkning till ca 1 803 000 personer. Under åren 2000 - 2007 ökade länets befolkning med ca 146 000 till ca 1 949 000 varav knappt hälften utrikesfödda. Betydande förändringar kan ha skett som föranleder revideringar – delningar – av ett antal områden.

Möjliga variabler att använda för typologierna är befolkningens åldersstruktur, etniska ursprung, storlek och omsättning (flyttningsmönster, mätt som andel utflyttade av totalbefolkningen), dagbefolkningens storlek relativt nattbefolkningen, bostadshusens ålder och upplåtelseform och antalet fritidshus. Syftet är att se över vilka variabler som bör användas och utifrån dessa typologisera områdena till meningsfulla, lättbegripliga och intuitiva grupper. Fem till sex typologier (grupper) bör vara lagom.

Metod

Vad som är en meningsfull och intuitiv ”grupp” är naturligtvis i allra högsta grad subjektivt, men även subjektiva bedömningar behöver stöd. Här valdes en *icke-hierarkisk klusteranalys*¹ som vägledning. För alla områden beräknades de variabler som nämndes i föregående stycke och gavs ett värde mellan 1 och 5, där 1 betydde till exempel ’hög omsättning’, 2 betydde ’normal omsättning’, 3 betydde låg omsättning och 5 att värdet var irrelevant på grund av att området var obebott. I en icke-hierarkisk klusteranalys slumpas områdena ut i ett förutbestämt antal grupper, så kallade kluster. Därefter flyttas det område som avviker mest från de andra områdena i det kluster det tillhör till det kluster vars områden det har mest gemensamt med. Områden som har samma värden för flera variabler anses ha mycket gemensamt, områden med olika värden för de flesta variabler anses avvika från varandra. Till slut uppnås ett tillstånd då inget område passar bättre in på något annat kluster än det där det befinner sig. Det är klusteranalysens resultat.

Genomförande

En första klusteranalys gjordes för samtliga variabler och sex kluster. 20 områden där bostadsdata och befolkningsdata var inkonsistenta, det vill säga det fanns en stor befolkning men nästan inga bostäder, eller tvärtom, uteslöts ur analysen. Detta kan bero på att data som rörde bostäderna kom från ett annat register än data om befolkningen. De 1278 områden som kvarstod fördelades enligt klusteranalysens resultat så att det största klustret inkluderade 405 områden och det minsta 117. Resultatet granskades och därefter ströks variablerna täthet, etnicitet, omsättning och befolkningens storlek². Syftet var att förenkla typologierna genom att inkludera färre variabler, och behålla de mest tydliga och okorrelerade. En ny analys gjordes på de kvarvarande variablerna: upplåtelseform, husens ålder, befolkningens ålder, andel arbetsplatser och förekomst av fritidshus.

Resultat

Analysens resultat indikerade att bostäder upplåtna med enskilt ägande i områden med fritidshus skulle grupperas för sig. Vidare föll bostadsområden byggda under miljonprogrammet ut som en

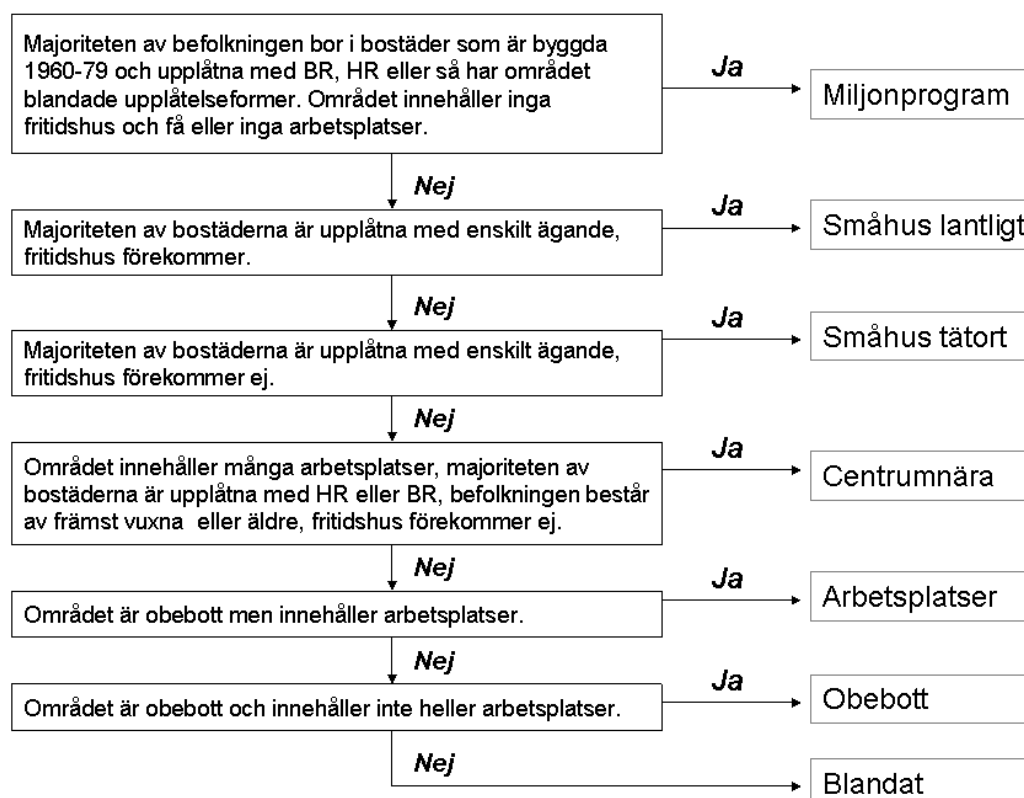
¹ SAS: PROC CLUS method= DENSITY HYBRID.

² Bostädernas yta var i många fall ej angiven och variabeln täthet var därför alltför osäker. Etnicitet är överhuvudtaget en känslig variabel och den förklarade inte så mycket att det var värt att behålla den. Områdets befolkningsstorlek ansågs irrelevant för grupperingen, och omsättningen var det svårt att få ett bra mått på.

tydlig grupp, samt obebodda områden och blandade områden. Utifrån detta resultat beslöts att skapa sju typologier:

- 1) **Småhus lantligt beläget**
- 2) **Småhus tätort**
- 3) **Miljonprogram**
- 4) **Arbetsplatser (obebodda)**
- 5) **Centrumnära områden (områden med bostäder och många arbetsplatser)**
- 6) **Blandade områden**
- 7) **Obebodda områden (utan arbetsplatser)**

Indelningen gjordes enligt följande flödesschema:

Denna indelning fördelade de 1298 basområdena på följande sätt:

Typologi	Antal områden
Miljonprogram	113
Småhus lantligt	254
Småhus tätort	239
Centrumnära	100
Blandat	474
Arbetsplats	99
Obebott	19

Beskrivning av de sju typologierna

En analys gjordes för variablerna: upplåtelseform, husens ålder, befolkningens ålder, andel arbetsplatser och förekomst av fritidshus. I diagrammen nedan visas variabelutfallen för de sju

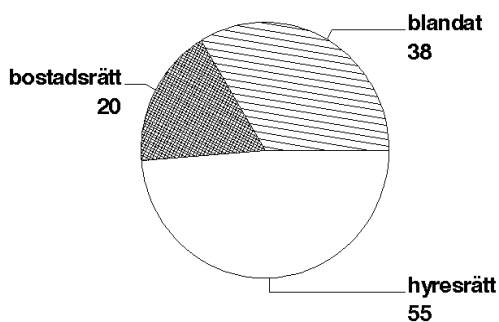
typologierna och antalet basområden för varje typologi och variabel. I bilagan ges vissa förtydliganden av variabelernas avgränsningar.

Miljonprogram

Här återfinns många kända stadsdelar som till exempel Rinkeby, Tensta, Akalla, Hjulsta och Husby i Stockholm, Hagalund i Solna, Alby, Hallunda och Norsborg i Botkyrka, Orminge i Nacka och Ronna, Fornhöjden och Geneta i Södertälje. Totalt ingår 113 basområden i typologin.

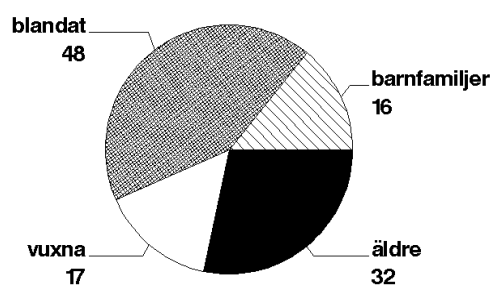
Dominerande uppl.form

Miljonprogram

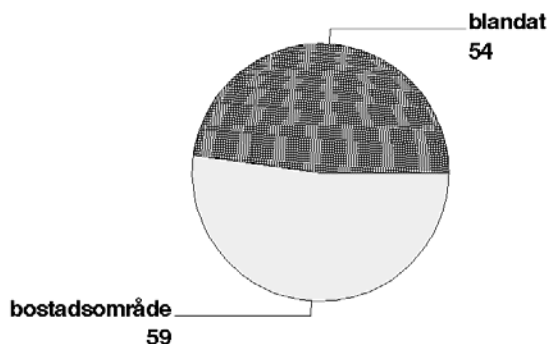
Befolkningens ålder

Miljonprogram

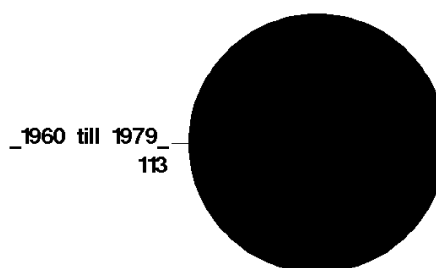
Arbetsplatser

Miljonprogram

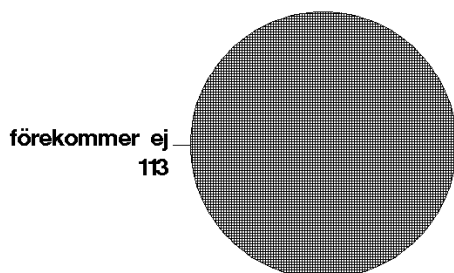
Husens ålder

Miljonprogram

Förekomst av fritidshus

Miljonprogram

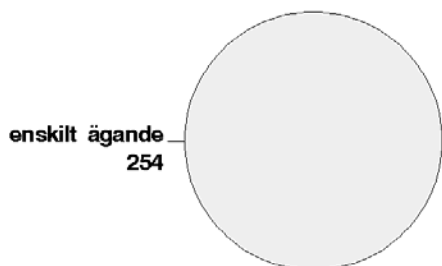

Småhus lantligt

Dessa basområden är oftast bebyggda under en längre tid och befolkningen består ofta av många barnfamiljer eller har en blandad befolkningsstruktur. Områdena återfinns främst i skärgårdskommunerna och på Ekerö. Totalt ingår 254 områden i typologin.

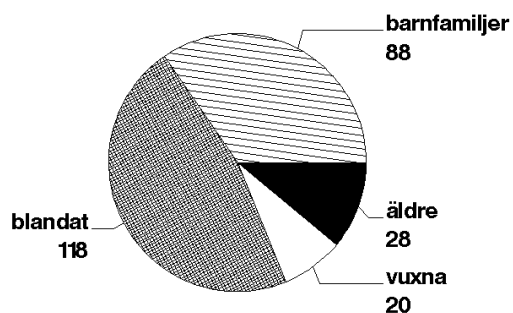
Dominerande uppl.form

Småhus lantligt

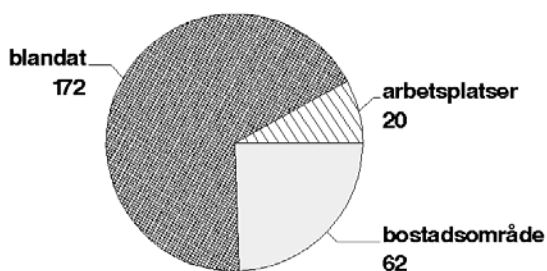
Befolkningens ålder

Småhus lantligt

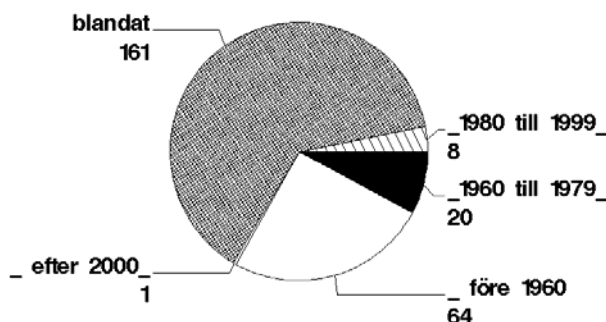
Arbetsplatser

Småhus lantligt

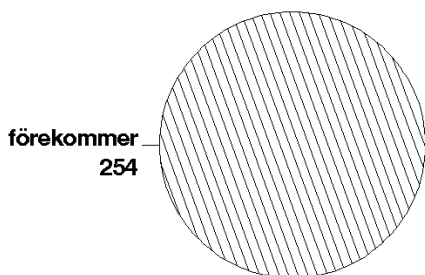
Husens ålder

Småhus lantligt

Förekomst av fritidshus

Småhus lantligt

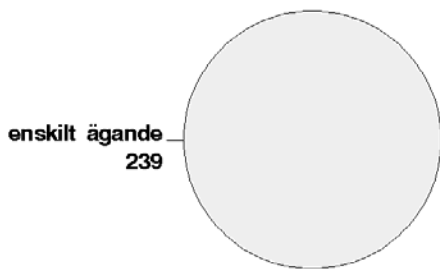

Småhus tätort

I tätorterna är husen i ett basområde oftare byggda under samma period, ofta före 1960 eller under miljonprogrammet. Dessa områden återfinns främst i Stockholms kommun (cirka en fjärdedel) eller i kranskommunerna, till exempel i Danderyd, Järfälla, Täby, Lidingö och Botkyrka. Totalt ingår 239 basområden i typologin.

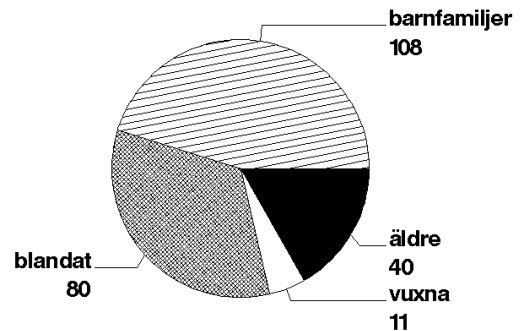
Dominerande uppl.form

Småhus tätort

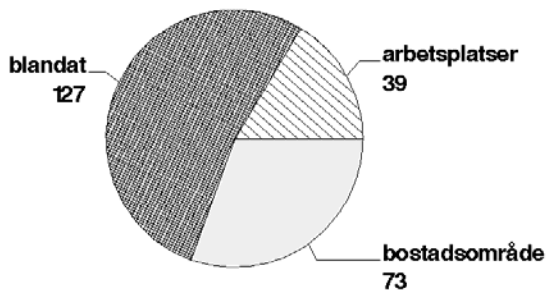
Befolkningens ålder

Småhus tätort

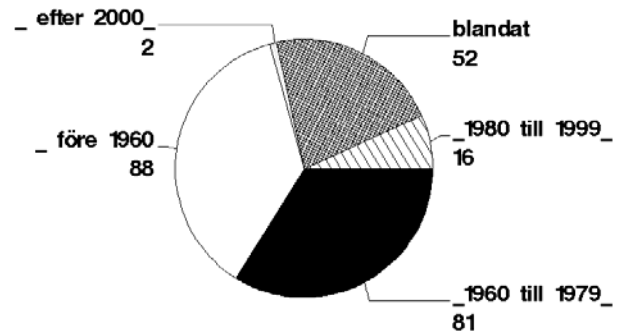
Arbetsplatser

Småhus tätort

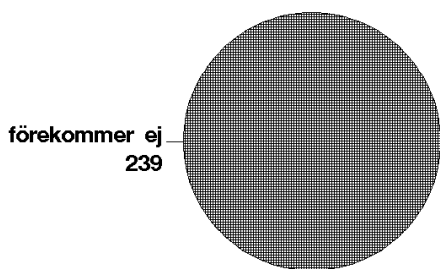
Husens ålder

Småhus tätort

Förekomst av fritidshus

Småhus tätort

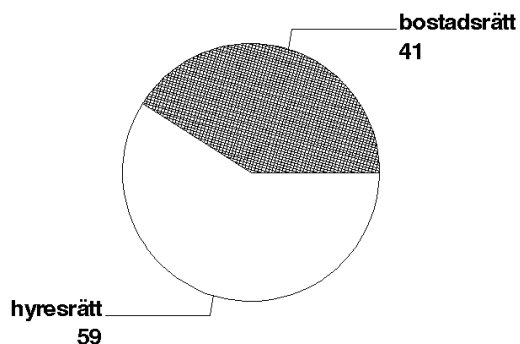

Centrumnära

Hälften av dessa basområden ligger i Stockholms innerstad (och utgör cirka 25 % av Stockholms innerstads områden). Dessutom ingår i gruppen en hel del förortscentrum, enstaka industriområden och glesbebyggda områden med liten befolkning men med arbetsplatser. Totalt ingår 100 basområden i typologin.

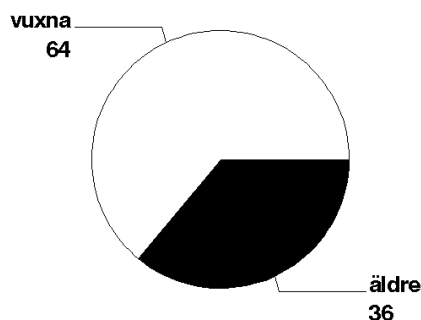
Dominerande uppl.form

Centrumnära

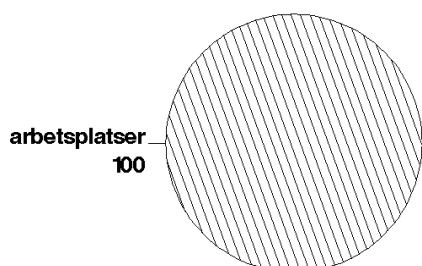
Befolkningens ålder

Centrumnära

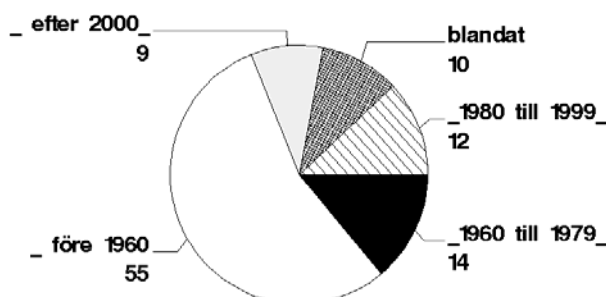
Arbetsplatser

Centrumnära

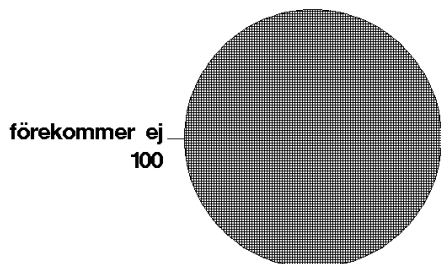
Husens ålder

Centrumnära

Förekomst av fritidshus

Centrumnära

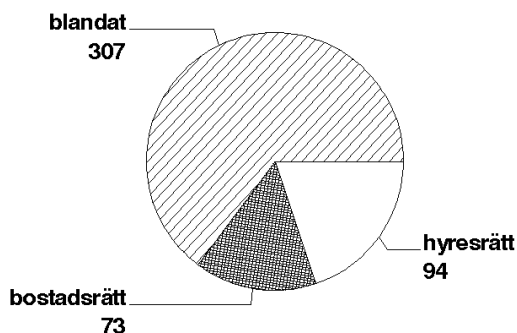

Blandat område

Typologin "blandat område" är lite av en restpost, med basområden som inte kunnat placeras i något av de andra klustren. Dock visar diagrammen nedan att många av basområdena verkligen är blandade, i synnerhet när det gäller upplåtelseform och andelen arbetsplatser. När det gäller befolkningens ålder är basområdena mer homogena var för sig, men totalt sett har de en blandad åldersstruktur. Totalt ingår 474 basområden i typologin.

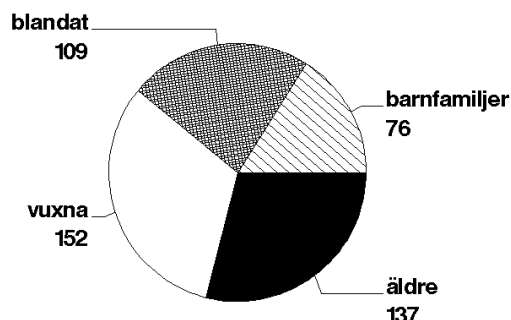
Dominerande uppl.form

Blandat omr

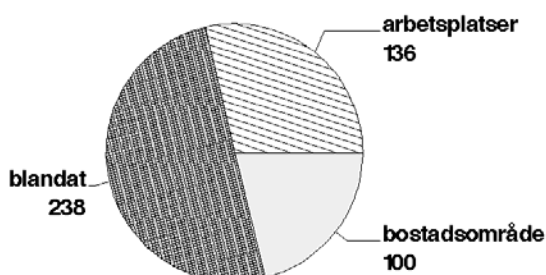
Befolkningens ålder

Blandat omr

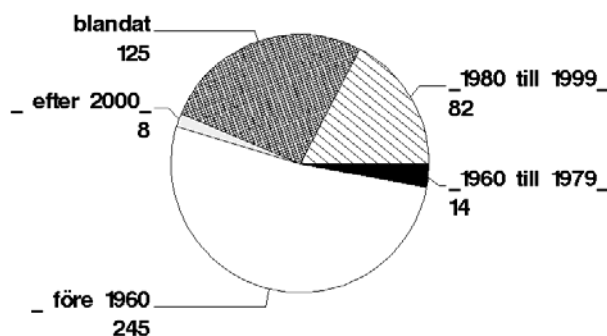
Arbetsplatser

Blandat omr

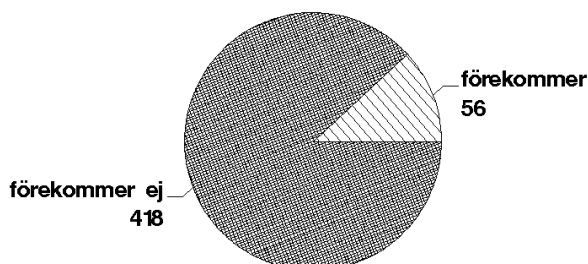
Husens ålder

Blandat omr

Förekomst av fritidshus

Blandat omr

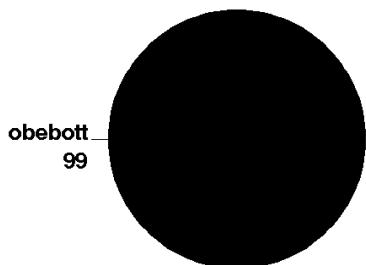

Arbetsplats

Basområden som är obebodda arbetsplatsområden, det vill säga industriområden, kontors- och shoppingområden i Stockholms innerstad och i enstaka förortscentrum. Totalt ingår 99 basområden i typologin.

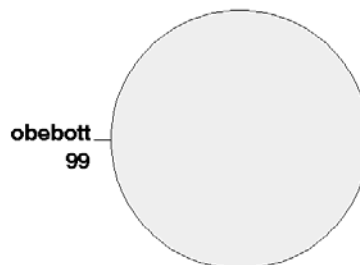
Dominerande uppl.form

Arbetsplats

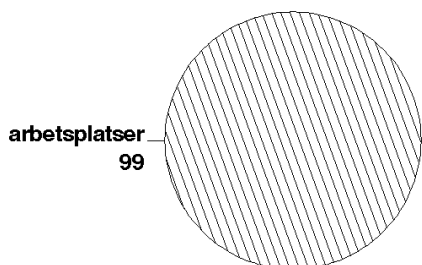
Befolkningens ålder

Arbetsplats

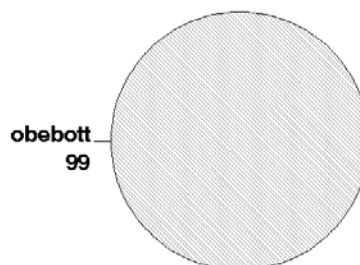
Arbetsplatser

Arbetsplats

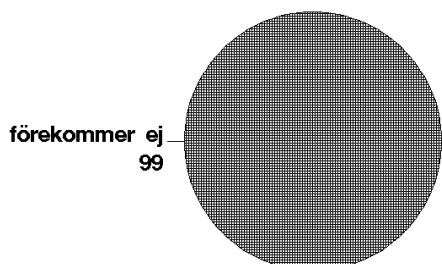
Husens ålder

Arbetsplats

Förekomst av fritidshus

Arbetsplats

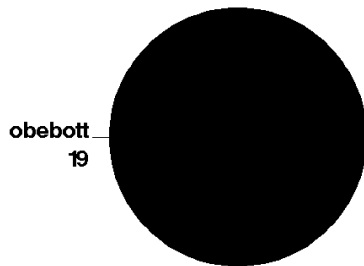

Obebott

Basområdena återfinns i glesbygdsområden, till exempel en del öar i skärgården. Totalt ingår 19 basområden i typologin.

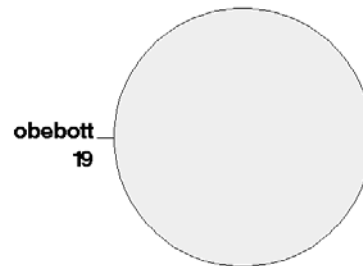
Dominerande uppl.form

Obebott

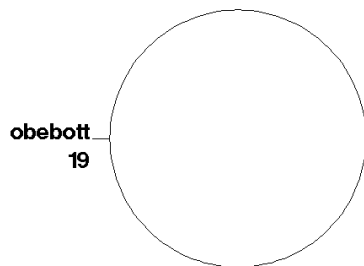
Befolkningens ålder

Obebott

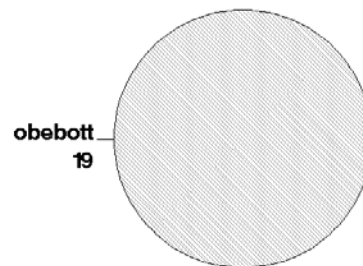
Arbetsplatser

Obebott

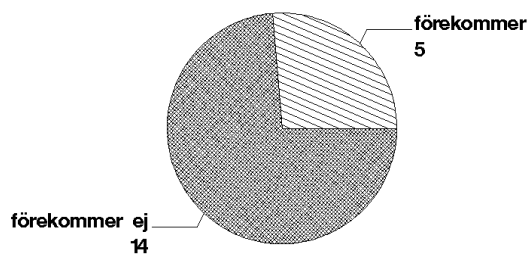
Husens ålder

Obebott

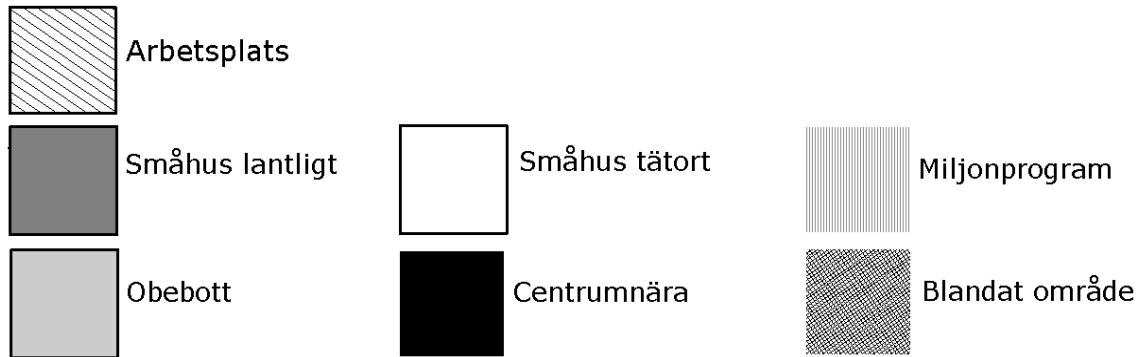
Förekomst av fritidshus

Obebott

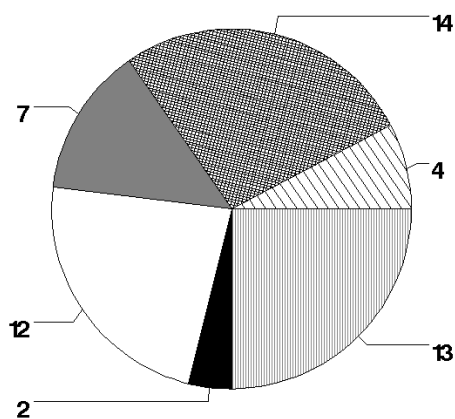

Basområdenas fördelning över de olika typologierna, per kommun.

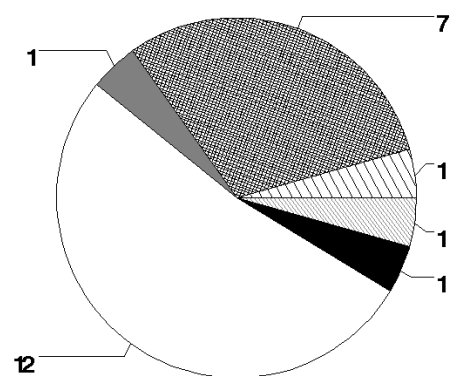
Antalet basområden tillhörande varje typologi är angivet vid diagrammen.

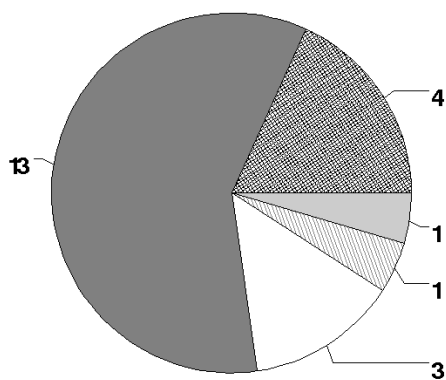
Botkyrka

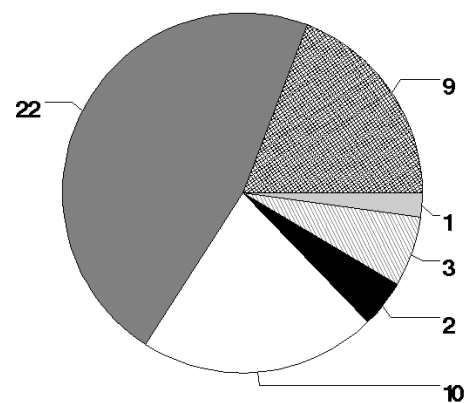
Danderyd

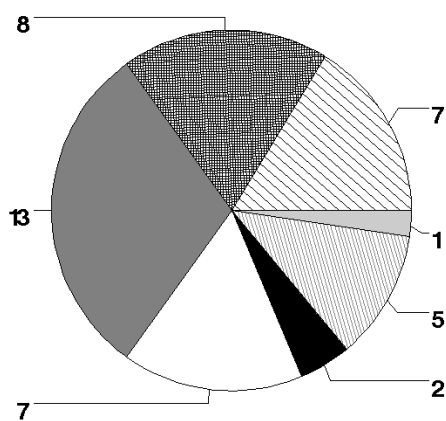
Ekerö

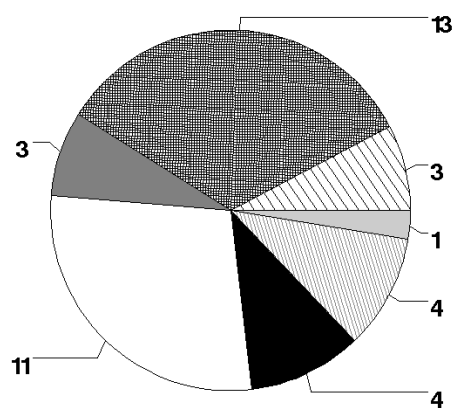
Haninge

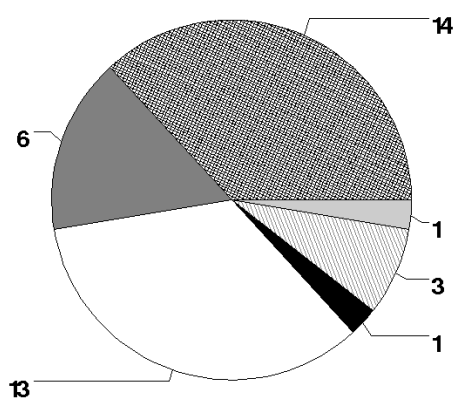
Huddinge

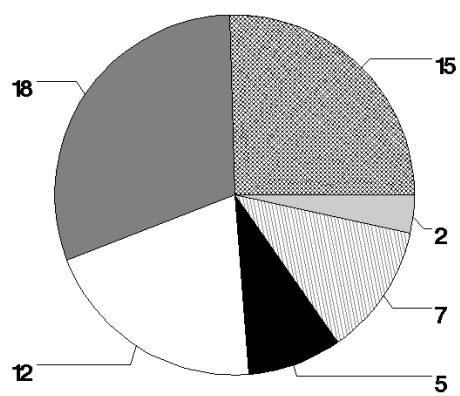
Järfälla

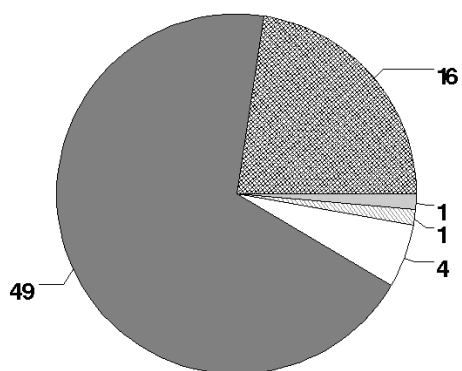
Lidingö

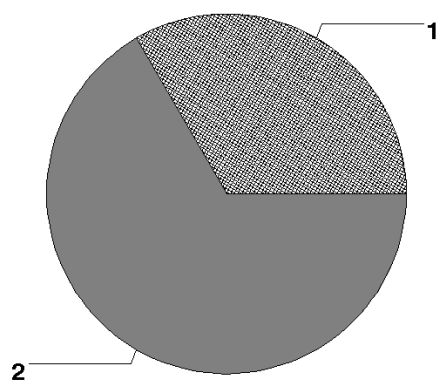
Nacka

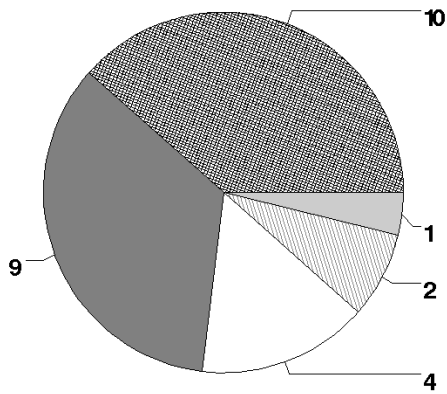
Norrtälje

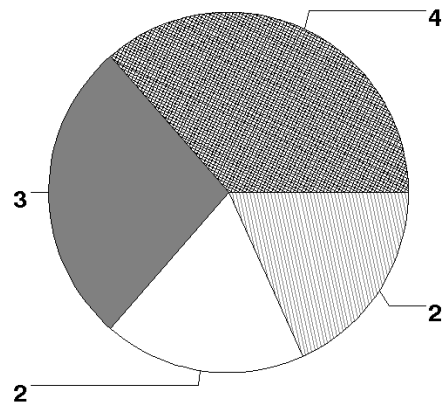
Nykvarn

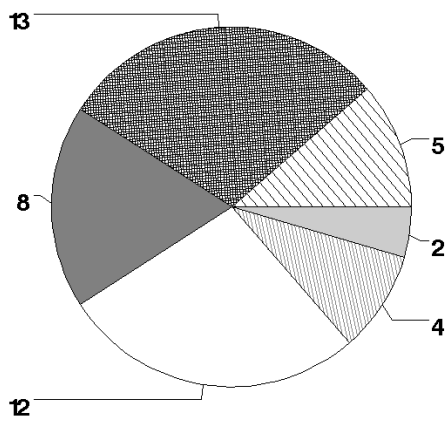
Nynäshamn

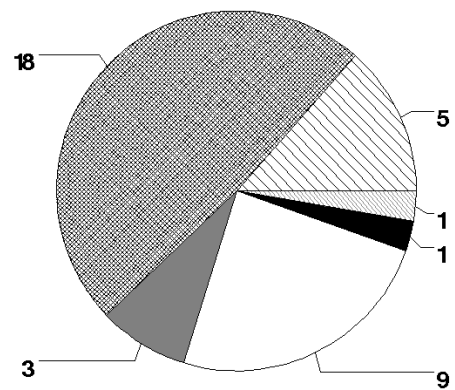
Salem

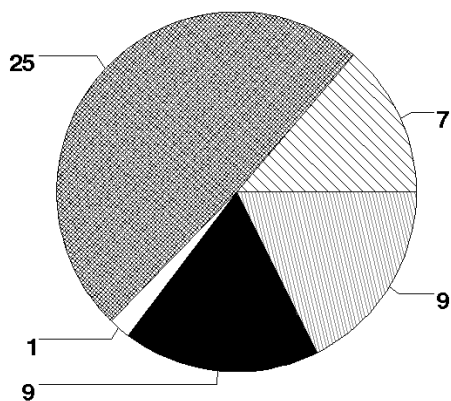
Sigtuna

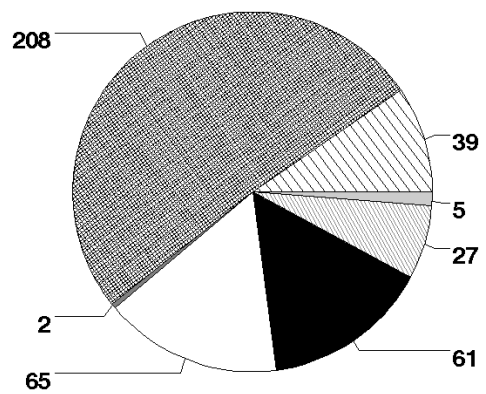
Sollentuna

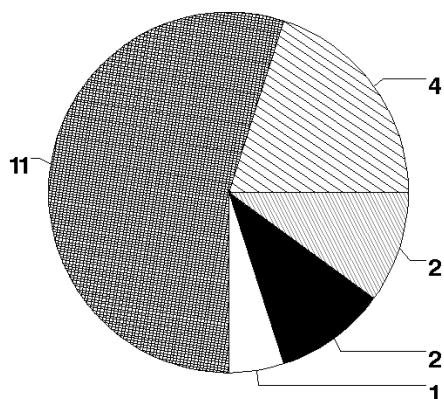
Solna

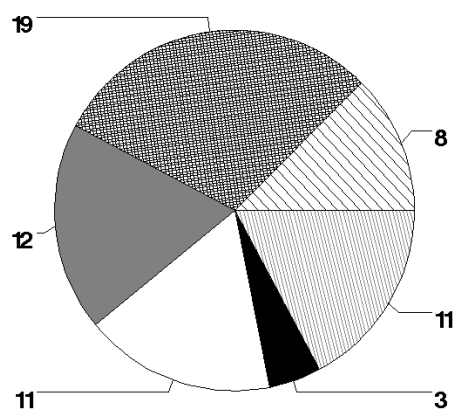
Stockholm

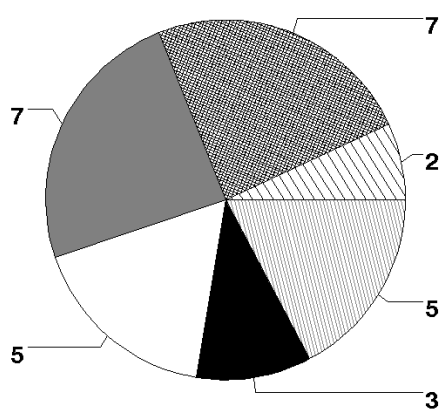
Sundbyberg

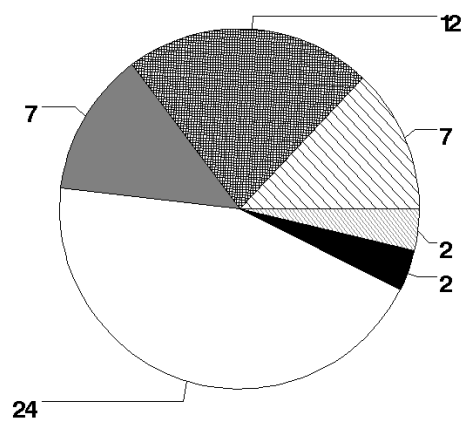
Södertälje

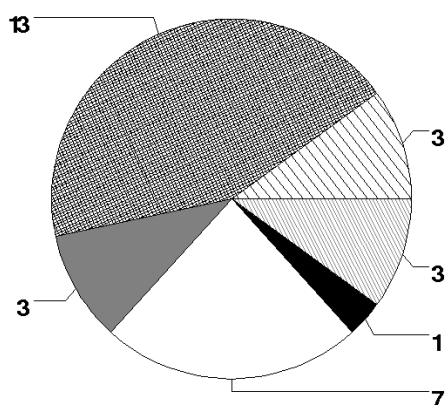
Tyresö

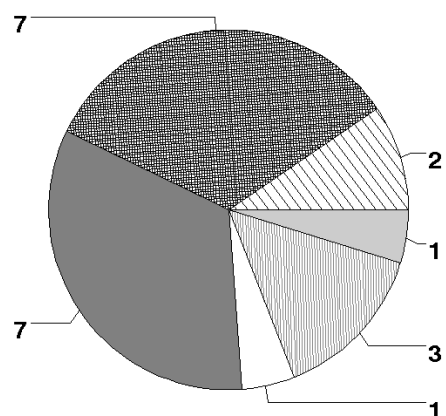
Täby

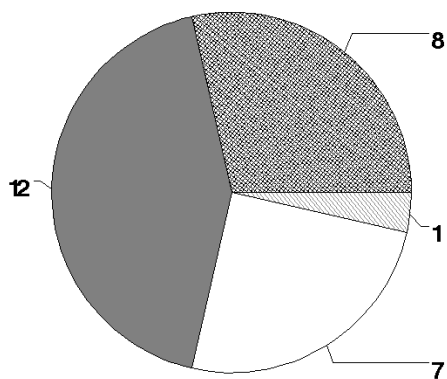
Upplands Väsby

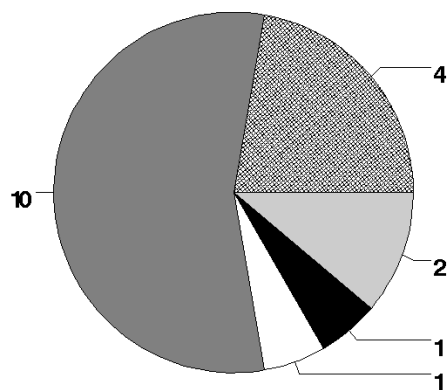
Upplands—Bro

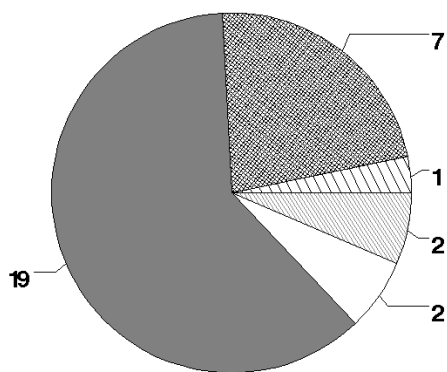
Vallentuna

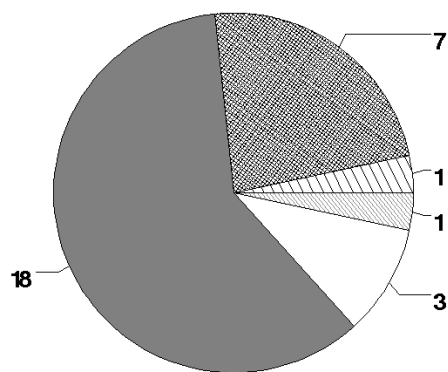
Vaxholm

Värmdö

Österåker

Bilaga

All basområdesstatistik är från 2004.

Avgränsningar

Arbetsplatser

Om det bodde mer än 10 personer i basområdet och antalet arbetsplatser var färre än 18 per 100 invånare ansågs basområdet vara ett bostadsområde. Om antalet arbetsplatser per 100 invånare var mellan 18 och 74 ansågs det vara blandat i detta avseende och om antalet arbetsplatser var över 74 eller om basområdet hade 10 eller fler arbetsplatser samtidigt som det bodde färre än 10 personer i det ansågs det vara ett arbetsplatsområde. (Gränserna 18 och 74 arbetsplatser per 100 invånare var kvartilgränser när områdena sorterades efter kvoten dagbefolkning/nattbefolkning.) De flesta basområden är alltså blandade.

Befolkningens åldersfördelning

Basområdets befolkning delades in i barn (0-18 år), vuxna (19-64 år) och äldre (65- år). Sedan beräknades andelen barn, vuxna och äldre (av totalbefolkningen) och basområdena sorterades efter dessa andelar, varje andel för sig. Det visade sig att den övre kvartilen gick vid 28 % barn, 68 % vuxna och 18 % äldre. Om ett basområde låg i den övre kvartilen för en åldersgrupp fick området denna åldersgrupp som värde på variabeln befolkningens ålder. Om basområdet låg i den övre kvartilen för två av åldersgrupperna undersöktes för vilken åldersgrupp värdet var mest extremt, det vill säga, vilken av de två åldersgrupperna som hade flest procentenheter över kvartilgränsen; basområdet fick då denna åldersgrupp som värde för befolkningens ålder. Låg inte basområdet i den övre kvartilen för någon av åldersgrupperna ansågs området vara åldersmässigt blandat om det inte var obebott, då fick det obebott som värde. OBS! I cirkeldiagrammen betyder ”barnfamiljer” att basområdets andel barn legat i den övre kvartilen.

Byggnadsår

Om mer än 60 % av befolkningen bodde i en bostad som var byggd under någon av perioderna - 1959, 1960-1979, 1980-1999, 2000- så ansågs denna byggnadsperiod dominera. Det bedömdes mer rättvisande att använda antal invånare än antal fastigheter; medan en småhusfastighet kan innehålla en eller ett par bostäder kan en flerfamiljsfastighet innehålla flera hundra bostäder. Uppgift om antal bostäder fanns tyvärr ej att tillgå, endast antal fastigheter och befolkningen i dem.

Fritidshus

Ett basområde ansågs innehålla fritidshus om det fanns fler än fem fastigheter markerade som fritidshus i det (detta gällde för 25 % av basområdena).

Obebott

Ett basområde ansågs obebott om det bodde färre än 10 personer där.

Upplåtelseform

Om mer än 70 % av befolkningen bodde i en bostad med en av upplåtelseformerna hyresrätt(HR), bostadsrätt(BR) eller enskilt ägande, ansågs denna upplåtelseform dominera.

Cirka 8 % av dem som bodde i BR, och 2 % av dem som bodde i HR bodde i småhus.

Flera av dessa småhusfastigheter var dock mycket stora, 25 % var över 378 kvadratmeter.

Hur många som bor i enskilt ägda lägenheter i flerbostadshus är svårt att säga eftersom vi antar att lägenheter upplåtna i flerbostadshus ägda av enskild person upplåts med hyresrätt, men antalet torde var mycket litet.

Andra rapporter i samma serie:

Stockholms län – huvudrapport	2008:1
Fruksamhet och mortalitet	2008:2
Inflyttningen till Stockholmsregionen 1994–2006 i ett etniskt perspektiv	2008:3
Prognoser för Stockholms läns kommuner och planområden, och demografiska tidsserier (excelfiler)	2008:4
Basområdestypologier	2008:5

